

בלקב

שנאמר בו¹ ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד שנאמר² וזהי' אדום לדוד עבדים וגו'. והי' ירשה זה מלך המשיח שנאמר³ ועלו מושיעים בהר ציון⁴.

והיינו דהרמב"ם מחלק בפירושו כל כתוב שבפסוקים אלו לשנים — בחלקו הראשון המדובר בדוד המלך, ובחלקו השני — במלך המשיח.

אמנם רש"י פי' כתובים אלו באופן אחר: „אראנו רואה אני שבחו של יעקב כו' לאחר זמן. דרך כוכב . . וקם שבט מלך רודה ומושל ומחץ פאתי מואב זה דוד שנאמר בו כו'. וירד מיעקב ועוד יהי' מושל אחר . . מלך המשיח⁵. והיינו שלפירושו⁶ כל ה' נאמר בכתובים אלה — עד „וירד מ' יעקב“ — קאי על דוד.

וצלה⁷: למה לא פירש רש"י כפי' הרמב"ם המתאים לכאורה יותר ל' פשש"מ, שזוהי דרכו של רש"י בפי' רושו עה"ת, כי:

(א) לפי פי' הרמב"ם כפל הענין בכל פסוק כי אחד מדבר בדוד והשני במלך המשיח⁸; משא"כ לפי פרש"י.

(7) זכרי' ט, י.

(8) ש"ב ת, יד.

(9) עובדי' א, כא.

(10) ראה רא"ם כאן. לח"מ על הרמב"ם שם.

(11) לפי הרמב"ם יש לבאר גם זה שבדרך כוכב גו' (דקאי על דוד) כתוב „מיעקב“ ובמקום שבט גו' (דקאי על משיח) כתוב „מישראל“: עיקר ושלמות הממשלה הוא במלך המשיח ולכן ע"ז אומר „ישראל“

א. בנבואתו של בלעם להאחרית הימים⁹, שבפרשתנו¹⁰, פירשו המפרשים: שכתובי נבואה זו (דרך כוכב גו' והי' אדום גו' וירד גו') כללותם קאי על מלכות דוד ומלכות מלך ה' משיח. אמנם בפרטיות פירושם של הכתובים מצינו כמה פירושים, ומהם:

הרמב"ם בספרו יד החזקה¹¹ כתב: „בפרשת בלעם כו' הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד כו'“. אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח¹². דרך כוכב מיעקב זה דוד, וקם שבט מישראל זה מלך המשיח¹³. ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר¹⁴. ויד דוד את מואב כו', וקרקר כל בני שת זה מלך המשיח

(1) כו, יד ואילך.

(2) רש"י ורמב"ם דלקמן בפנים. פי' הרלב"ג עה"ת. וראה גם אוה"ח ועוד.

בראב"ע כאן מפרשו רק על דוד וכי רמב"ן — רק על משיח.

(3) הל' מלכים פי"א ה"א.

(3*) לא כתב „דוד המלך“ (משא"כ ב' משיח) — כי לישנ' דקראי שמביא נקט.

(4) ראה הרלב"ג עה"ת כאן: „אראנו ולא עתה ר"ל שאחר זמן רב יהי' זה כו' אשורנו ולא קרוב (כפל הענין במלות שר נות או) הוא שב למה שזכר ממלך המשיח שהי' אחר כן זמן ארוך אורך נפלא (והוא היותר נכון) ולזה שנה לשונו ממה שאמר תחלה ולא עתה . . ולזה הורה אמרו ולא קרוב מרחוק על מרחק יותר עצום.“

ובמלבי"ם כאן מדייק הל' „אראנו ו' אשורנו“ „שהראי הוא מקרוב ואשורנו הוא מרחוק“. ראה אוה"ת בלק תתקפ. א"ב. לקו"ש ח"ד ע' 1067 ובהערה 5 שם.

(5) ראה הרלב"ג עה"ת כאן, ושם פי' להיפך: „דרך כוכב רמז למלך המשיח כו' וקם שבט מישראל רמז לדוד כו'“.

(6) ש"ב ח, ב.

כוכב וגו' " (שזוה דוד), כ"א רק בסוף הענין "ומחץ פאתי מואב — זה דוד" (שמה מובן — דעליו קאי "כוכב")?

ד) בהקדמה לנבואתו אמר בלעם שתוכן נבואתו שייך ל"אחרית הימים" אשר "אחרית הימים" בפשטות — היינו ימות המשיח (אחרית כל הימים). ולפי"ז קשה לשני הפירושים: לפי הרמב"ם, כי בהכתובים מדובר הן בנבואה לזמנו של דוד הן — לזמנו של מלך המשיח; ויותר קשה לפרש"י שברוב הכתובים הנבואה — לימי דוד, ורק הכתוב האחרון קאי על מלך המשיח?

ב. עה"פ וירד מיעקב מפרש רש"י: "ועוד יהי' מושל אחר מיעקב", וצריך להבין:

א) מהו ההכרח לפרש ד"וירד מ" יעקב" היינו "מושל אחר" — ולא כדמשמע לכאורה בפשטות שפסוק זה

שהכתובים כולם איירי בדוד, צ"ל ש"אראנו גו' " ו"אשורנו וגו' " (וכן בשאר הכתובים¹⁵) ה"ז אריכות וכפל לשון¹⁶.

ב) פשטות הכתוב "וקרקר כל בני שת" (שרש"י פירש "כל האומות") מכריע כפי' הרמב"ם שקאי על מלך המשיח — שיכבוש את כל העולם וימלוך על כל האומות¹⁷; משא"כ בדוד שלא מצינו בו כיבוש ומלוכה על כל האומות.

וביותר קשה, שלפירוש רש"י לא נאמר בנצחונו של מלך המשיח אלא רק "והאביד שריד מעיר" (ופרש"י: "מעיר החשובה כו' רומי"), בעוד ש בנוגע לדוד נאמר הרבה יותר מזה ועד ש"וקרקר כל בני שת" — ולכאורה איפכא מסתברא, וכו"ל.

גם צלה"ב:

ג) רש"י לא פירש מיהו "דוד" (דוד)

15) לכאורה י"ל דזהו מפני שנא' לעיל שהנבואה היא על אחרית הימים, לכן מוכרח רש"י לפרש לכה"פ פסוק א' על מלך המשיח (שזהו אחרית כל הימים), אבל אי"ז הכרח מספיק לפרש הכתוב דלא כמשמעות פשטות המשך הכתובים, כבפנים. (וראה ראב"ע דמפרש כל הכתובים על דוד). וי"ל (בדוחק) ד"וירא את עמלק גו' ואחריתו עדי אובד" זהו חלק הנבואה המדובר בזמן מלך המשיח (אף שמתחיל עה"פ "וירא גו' וישא משלו גו'").

16) ואין לומר שדיוקו של רש"י הוא מל' "וירד" שפירושו "וימשול" — (דלכא' ל"ל להזכיר עה"פ ענין הממשלה, ומהו, דהמדובר בעוד מושל); דא"כ הו"ל לפרש דקאי על שלמה וכו"ב (וראה הראב"ע דפי על יואב), שפ"ז הוא בא במשך להכתובים דלעיל — בממשלתו של דוד (ולא דקאי על מלך המשיח). וראה הערה הבאה.

שהוא שם המעלה, גדולה ושררה (ראה וישלח לב, כט ובפרש"י שם), משא"כ בימי דוד, וכן פי' במלבי"ם כאן.

12) ואף שלפי פי' רש"י ודך כוכב וקם שבט פירושן שונה דב"דך כוכב גו' " פי' "יקום מזל" וב"קם שבט גו' " — "מלך רודה ומושל" — מ"מ התוכן אחד הוא — מלכות דוד, כבפנים.

13) ואף שאינה קושיא בפשט"מ, כי י"ל דכן הוא דרך הכתובים במשל ושיר לכפול הענין במלות שונות. (וראה ראב"ע כאן: אשורנו כו' הטעם כפול והמשל כוכב ושבט כו', ועדי"ז בלבל"ג — הובא לעיל הערה 4), אבל מובן דיומחק יותר (גם בפשט"מ) באם יש לפרש דקאי על ענינים (זמנים) נפרדים. וראה פרש"י עה"פ ע"כ יאמרו המושלים (חוקת כא, כז) ושלאחריו. 14) ראה רשב"ם: כל בני שת, לפי הפשט זה מלך המשיח.

(ב) מהי הראי' מהכתוב וירד מים עד ים — דבפשטות מדבר הכתוב במלך שלמה (בהמשך לתחלת המזמור "לשלמה אלקים משפטיך גו'")²⁰ ולא במלך המשיח.

(ג) בהראי' מהכתוב וירד מים גו' מעתיק רש"י גם התיבות "עד ים"²¹, שלכאורה אינן מוסיפות כלום בתוכן הראי' — ודברי רש"י הלא מדויקים הם בחסר ויתיר.

ג. והביאור בכ"ז:

רש"י והרמב"ם מחולקים כאן בענין כללי — בכללות המכוון שבנבואת בלעם, כדלקמן.

נבואתו של בלעם היתה בתוצאה מזה שבלק שכר אותו והביאו לקלל את בני ישראל²² ולמנוע כיבוש ארצו של בלק — מואב — ע"י בני".

וזהו שאמר לבלק בסיום נבואתו קודם שחזר והולך לעמו "אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים —

(20) ראה פרש"י שם דמפרשו על שלמה וראה גם ראב"ע שם.

(21) מה שהוצרך לכתוב תיבת "מים", י"ל בפשטות, דע"ז מובן ש"וירד" שבהכתוב שם הוא מל' ירידה ולא וירדה (דאינו מתאים לומר ירידה מים, כי היוצא מן הים — ה"ה הפכו ד"וירדי הים" (הובא בפרש"י צו ז, יב) ומובן שנקרא עולה מן הים) וכמו בכתוב דילן. וראה גם דקדוקי רש"י כאן.

(22) כמבואר בתחלת פרשתנו כב, ה ואילך.

(*) דאין לומר שזהו רק לציין מקום הכתוב, כי אז הו"ל לכתוב "בתחלים וירד" (ראה לקו"ש ח"י ע' 115 הערה 6).

בא בהמשך להכתובים דלעיל ("וקם שבט וגו' " שלפרש"י קאי על דוד) וקחשיב עוד דבר נוסף²³ שיעשה אותו המושל הנזכר לעיל: "והאביד שריד מעיר"?

(ב) למה מעתיק רש"י מהכתוב גם תיבת "מיעקב" — הרי חידושו הוא רק אשר "וירד" פירושו "ועוד יהי" מושל אחר" ותו לא.

לאח"ז מעתיק רש"י "והאביד שריד מעיר" ומפרש: "מעיר החשובה של אדום כו' ועל מלך המשיח אומר כן (ומביא ב' ראיות) שנאמר בו²⁴ וירד מים עד ים (שמוזה מובן ש"וירד (מיעקב)" קאי על מלך המשיח) ולא²⁵ יהי שריד לבית עשו" (הוכחה למ"ש "והאביד שריד מעיר").

ויש לדייק בדברי רש"י:

(א) כל הענין ד"ועל מה"מ כו' מקומו לפנ"ז: אחרי שכתב (בפי' וירד מיעקב) "ועוד יהי מושל אחר כו' " — הו"ל לפרש מיהו המושל — ועל מה"מ אומר כן, שנא' בו וירד כו'.

(17) ועד פי' הראב"ע דב' הכתובים (והי' אדום גו' וירד מיעקב גו') קאי על מלכות דוד, ובפסוק הא' מפרש "וידוע כי גברה יד דוד על אדום כו' " — בכללות ממשלת דוד על אדום, ובפסוק הב' מפרש: "מכל עיר..עד הכרית כל זכר באדום" מוסיף בנוגע להמלחמה, שהכריתו כל זכר מכל עיר שבאדום (ולא רק "גברה יד דוד כו'").

ולהעיר מפרש"י (ש"ב ח, יב) ד"שתי מלחמות היו (באדום)", ועפ"ז הרי אפשר הי' לפרש דהכמנה בפסוק הב' על מלחמה נוספת דאותו המושל.

(18) תהלים עב, ח.

(19) עובדי א, יח.

על הבע"ה וכו', כמ"ש יי' וורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חי' הרומשת על הארץ; ובבני אדם גופא המלך הוא המורם מעם והוא המושל ושולט עליהם. בנוגע לכוכבים לא מצינו בהם מעלת דיעה והשכל ולכן אין לפרש בפש"מ — שהם משל ודוגמא למלך ומושל, ולכן לא יתכן לפרש שב" — דרך כוכב" כוונתו ל"מלך מושל" — היינו דוד יי'.

(ודוחק גדול לפרש שהרמו למלכות הוא בזה שהכוכבים הם למעלה מהארץ ומאירים לארץ ולדרים עלי' להבדיל בין היום ובין הלילה, שזהו כעין שליטה בעניני ארץ (וכל' הכתוב יי' "ולמשול ביום ובלילה") יי' דא"כ הר"ל לרמוז זה בא' מהמאורות הגדולים,

מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים" יי' ולכן מובן בפשט"מ כי אף שקורא לזה "אחרית הימים" שבפשטות פירושו בכ"מ בסוף כל הימים, הרי כאן שבא להצדיק עצמו בפני בלק — שנתמלא רצון בלק ולא יכבשו בנ"י את ארצו — מובן שבעיקר הוא מתכוון להודיע לו שכיבוש מואב ע"י ישראל לא יהי' בזמן בלק — כ"א זמן רב לאחר ימים דבלק, (אלא ש" לשלמות ענין גבואתו — מוסיף גם מה שיעשה העם לעמך בהזמן דאחרית הימים כפשוטו, דגם זה בא בהמשך גבואתו).

היינו שהגבואה לא באה להדגיש גודלה של ממשלת ישראל כשלעצמה יי', כ"א רק ביחס למואב ולשאר האומות, שסופן להכבש ע"י בני ישראל.

ועל יסוד זה מתחיל רש"י פירושו על הכ' "דרך כוכב מיעקב" ומפרש "כתרגומו ל' דרך קשתו שהכוכב דורך כחץ . . כלומר יקום מזל" ואינו מפרש דקאי על מלך מושל שיקום בישראל.

והטעם: בנ"א הם המין המעולה בסוגי בע"ה (שהם למעלה מדומם וצומח), היות ובהם היתרון של "דיעה ודיבור" יי', ולכן נמסרה להם הממשלה

(26) שם א. כת.
(27) ואף ש"מצינו בחלומי של יוסף (וישב לו, ט) דהשמש והירח גו' כוכבים גו' מרמוזים — בפשט"מ — על יעקב והשבטים — אנשים חשובים (וראה לקו"ש שם ע' 116 הערה 10 הטעם ע"ד הפשט שזהו מצד שהם הדברים הכי חשובים בעולם) הרי (א) הרמוז שם על יעקב (שהוא הכי חשוב) הוא "השמש", וכאן בהרמוז על מלך הזכיר רק "כוכב" (וראה לקמן בפנים). (ב) המדובר שם הוא בחשיבות * וכאן בחטשלה. (ג) שם הי' זה הרמוז בחלום — מחזה הגבואה, אבל כאן שזהו דיבור וסיפור של עתידות (אף שדיבר במשל ומליצה, מ"מ) הו"ל לומר דוגמא קרובה יותר.
(28) בראשית א. ידית.

(29) ראה גם רד"ק (עיה"ת) כאן: דומה המלך לרוב גדולתו ומעלתו הרמה לכוכב (וראה גם הרלב"ג כאן), אבל אי"מ כפשוטו.

(* אדרבה יוסף עצמו (המלך והמושל) אינו נרמז בצבא השמים כ"א "השמש והירח ואחד עשר כוכבים (יעקב כו' והשבטים) משתחווים ליי'.

(23) פרשתנו כה, יד ופרש"י שם. ועפ"י חומתק אריכות הלשון ברש"י "להרע" ל' מואב כו' " (דלכאוי מיתור הוא אלא) ד' כוונתו להדגיש שזהו עיקר תוכן הגבואה. וכפנים.

(24) ומש"כ רש"י על "אראנו גו' — רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו כו' " הרי אין כוונתו אלא לפרש כתוב זה (ולא לומר שזהו כוונת תוכן גבואתו) — וראה רא"ם כאן.

(25) פרש"י בראשית ב, ז.

ניקוב והוצאת דבר ממקומו הנכון³⁵. ומכיון שרש"י מפרש דקאי על דוד, לכן מפרש וקרקר מלשון קורה, היות ודוד לא נצח את האומות באופן שהשג" מיד את כל בני שת, כ"א רק ע"ד "קורה" ונוקב בלבד.

ד. אמנם הרמב"ם המפרש ש"דרך כוכב מיעקב" קאי על מלך שיקום מיעקב — לשיטתו אזיל:

כתב הרמב"ם³⁶: "כל הכוכבים זה" גלגלים כולן בעלי נפש ודיעה והשכל הם כו' ודעת הכוכבים כו' וגדולה מדעת בנ"א. ומכיון שהם למע' מ" כללות בנ"א בשכלם ובדעתם, לכן מפרש "דרך כוכב" על המרום ומנושא מבני אדם — המלך; ו"כוכב מיעקב" היינו מלך בישראל, ומעתה מה שאמר הכתוב לאח"ו "וקם שבט מישראל", שקאי בודאי (כמשמעותו של "שבט" — מלך רודה) על מלך בישראל, אין כוונתו לאותו המלך המרומו ב"כוכב" (דא"כ אי"ו אלא כפל לשון ממש), אלא ש(ב' חלקי) הכתוב מיירי בשני מלכים, דוד ומשיח, שהם "שני משיחים". והטעם שנקט דוקא ב' מלכים אלו, והשייכות ביניהם, מובן ע"פ ל' ה" רמב"ם³⁷: "מלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה ל" ממשלה הראשונה" — והיינו שניבא על כללות תקומתם וישועתם העתידה

השמש או הירח, ולא כוכב; ואדרבה, כוכבים הרי הם רק צבא³⁸ ושל "המאור הקטן" — הירח)

ולכן מוכרח רש"י לומר שדרך כוכב פירושו "יקום מזל", וממשיך בנבואתו להסביר מהו ענינו של ה"מזל" — "וקם שבט מלך רודה ומושל"; אולם אין הוכחה מכתוב זה לאיזה מלך הוא מתכוון — ולכן גם רש"י לא פירש בו מי הוא ה"מלך רודה", עד שאמר הכתוב "ומחץ פאתי מואב" ד" מזה מוכיח רש"י ש"זה דוד שנא' בו³⁹ השכב אותם ארצה כו' "ז. א. שכל הענין "דרך כוכב גו' וקם שבט גו' " הנאמר לפני' מוסב על זמנו של דוד וע"ד מלכותו.

ועפ"ז מובן ג"כ בנוגע להמשך הכתובים שלאח"ו, שכל כמה שאין לנו הכרח מקרא שהמדובר הוא במלך אחר, הרי בפשטות מסתבר שעדיין מדובר באותו המלך דלעיל — דוד.

ולכן פרש"י "וקרקר" לשון קורה (נוקב⁴⁰ כו'):

בפירוש תיבת "וקרקר" י"ל ב' פירושים: (א) מלשון הריסה⁴¹ כמו "מקרקר קיר"⁴²; (ב) מלשון קורה (נוקב) — כפרש"י. דלפי' הא' היינו הירוס והשמדה לגמרי, ולפי' הב' (כפרש"י) אי"ו הרס של השמדה, אלא קלקול של

35 ע"ד הדוגמא שבפרש"י "מקבת בור נקבתם" (ישעי' נא, א) שבתפירת בור אין העפר "נשמד", כ"א רק שמוציאים אותו ממקומו, אלא שע"ז נעשה חור וחסרון במקום ההוא.

36 הל' יסוה"ת פ"ג, ה"ט.

37 הל' מלכים שם.

38 ראה פרש"י (בראשית שם, טו): הרבה צבאי להפיס דעתה.

39 ש"ב ח, ב.

40 שפתי חכמים כאן, וראה דקדוקי רש"י כאן.

41 וכפי' הראב"ע ועוד.

42 ישעי' כב, ה.

יוושעו מכל האומות וגם ישלטו בהם
„באחרית הימים“.

ומה שהוא מקדים לנבואתו: „אשר
יעשה העם הזה לעמך גו“ דהיינו
כיבוש מואב (והאומות) ע"י עם ישראל
— אין זאת בתור הקדמה כללית לתוכן
הנבואה דלהלן. כ"א כעין פתח דבר
וטעם להנבואה, כי דבר זה (שבלק
מלך מואב רצה לשלול עשית בני
לעמו) הוא שהביאו לנבא בנצחונם של
בני"י על שונאיהם, והיינו „מה שיעשה
העם הזה לעמך“, וכן לכל האומות,
אלא שיהי' כ"ז באחרית הימים.

ולכן מפרש הרמב"ם את התיבות
„באחרית הימים“ (שבהקדמת נבואה
זו) כפשוטן — בסוף כל הימים. ומה
מובן שהמדובר בתוכן הנבואה —
ישועת וגאולת ישראל מיד האומות —
הוא בעיקר בנוגע לזמן משיח, ובפרט:
וירד גו'.

ו. אמנם את הכתוב „וירד מיעקב“
גם רש"י מפרשו (שלא קאי על דוד,
אלא): „ועוד יהי' מושל אחד מיעקב“,
והכרחו לפרש כן: לפרש"י הרמזו בהי-
כתוב דלעיל שיקום מלך רודה ומושל
בישראל (דוד), מרומז הוא בתיבות
„וקם שבט מישראל“ ולא ב„דרך כוכב
מיעקב“; ולכן — אם בכתוב זה די-
„וירד מיעקב“ כוונתו לאותו מלך (דוד)
הול"ל „וירד מישראל“ כדלעיל יי' —

(40) ודוחק לומר שזהו מפני יופי ה-
מליצה כי (וראה לקו"ש ח"ז ע' 12-13),
כי: א) מכיון שה"ז פסוקים אחדים לאח"ז
והמדובר באותו מושל דלעיל לא הו"ל לשנות
(במדי שלא ליתן מקום לטעות), וכבפנים.
ב) מצד תוכן הנבואה מתאים יותר השם
„ישראל“ — מלשון שררה. וראה לעיל
הערה 11.

לבא ע"י מלכותו של מלך משיח ה',
ורמז להתחלתה (דוד) ולתכלית שלי-
מותה (משיח). וז"ש הרמב"ם: „נבא
בשני משיחים, משיח הראשון שהוא
דוד שיושיע את ישראל מיד צריהם,
ומשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע
את עם ישראל (באחרונה)“.

ובזה מובן הטעם לכפל הביטויים
בהנבואה: „אראנו . . . אשורנו ומחץ
פאתי מואב . . . וקרקר וגו'“, דחד קאי
על דוד ואידך על מלך המשיח. ועפ"ז
צ"ל שלפי' הרמב"ם ענינו של „וקר-
קר“ (הוא לא כפירש"י כנ"ל, אלא):
הריסתן³⁸ וביטולן של ממשלת האו-
מות³⁹.

ה. ומעתה צ"ל, לפי פירוש ה-
רמב"ם, שכוונת בלעם בנבואתו היתה
בעיקר לתאר את תקפה וגדולתה ה-
עתידה של ממשלת בני ישראל, ש-

(38) וראה גם הרלב"ג כאן: ואחר זה
זכר במלחמת המשיח על כל הגוים כי הם
בני שת . . . וטעם וקרקר וכו' כטעם מקרקר
קיר.

(39) התיבות „וישראל עושה חיל“ שב-
כתוב, בפשטות באים בהמשך ל„והי' ירשה
סעיר“ שלפניו, ולכן א"צ הרמב"ם לפרשן.
ומה שלא פ' הרמב"ם הכתוב „וירד
מיעקב גו'“ — הוא כי כל ההמשך והי'
ירשה סעיר אויביו גו' קאי על מלך המשיח
ולכן אינו מפרשו.

והטעם: בהכתובים שלפני זה „אראנו
גו' אשורנו גו' דרך כוכב גו' וקם שבט
גו'“ נכפל תוכן אחד ב' פעמים (בלשוונות
שונות), ולכן מפרש הרמב"ם שהכוונה לשני
ענינים. אבל בהכתוב וירד מיעקב והאביר
שריד מעיר אין כפל תוכן אחד כי „וירד
מיעקב“ מדבר במלוכת ישראל ו„והאביר
שריד“ — באבדון האומות, הפירוש כפשוטו
— בהמשך ללפניו, דקאי על מלך המשיח.

ראי' מספיקה שקאי על מלך המשיח, ואדרבה, (כנ"ל סעיף ב) בפשטות אפשר לומר שפסוק זה, ככללות המזמור, מכוון לשלמה המלך, שדוד התפלל עליו שיהיו אצלו כל הענינים האלו (אלא דמ"מ מביא רש"י ראי' משם, אבל רק לאחר שכתב הכרית דפסוק דילן קאי על מלך המשיח, וכדלקמן סעיף ח).

ולכן מקדים רש"י ומפרש תיבות „והאביד שריד מעיר — מעיר החשור” בה של אדום והיא רומי, והיינו דממה שנא' מעיר סתם הרי ברור שזוהי עיר הידועה של הממשלה הידועה מכבר, היינו העיר החשובה של ממשלת אדום ושעיר הנזכרת בכתוב דלעיל.

ומעתה הרי מהכתוב „ולא יהי שריד לבית עשו” (שהוא יעוד לימות המשיח) ראי' ברורה שגם פסוק דילן „והאביד שריד מעיר” (של אדום — בית עשו) קאי על מלך המשיח, ושׁ הוא הוא „מושל אחר” המרומו בׁ „וירד מיעקב”.

ח. ואעפ״י דמׁוהאבידׁ לבד יש הכרח מספיק, מׁמ מביא רשׁי גם את הראיׁ מׁוירד מים עד יםׁ, כדי להדגיש שגם מתיבת ׁוירדׁ גופא, שמשמעותה מושל, ממנה עצמה משמע שזהו מלך המשיח.

ולזה מעתיק רשׁי את התיבות „עד יםׁ, כי מהן משמע שהמדובר במלך המשיח:

ׁוירד מים עד יםׁ פירושו בפשטות שימשול על כל הארץ כולה — ׁמיםׁ בקצה האׁ עד יםׁ בקצהו השני; ולא מצינו ענין זה בשלמה, כׁא במשיח. ולכן מסתבר לרשׁי לפרש שזהו ממׁ

ולכן עכצׁל שבשנותו משם ישראל לשם אחר בא ללמד ׁועוד יהיׁ מושל אחר מיעקבׁ;

והיינו שהתיבות ׁוירד מיעקבׁ באות בהמשך למׁש לעיל ׁדרך כוכב מיעקבׁ — שענינו ׁיקום מזלׁ ליעקב (בזה שׁוקם שבט מישׁראלׁ) — וחזר הכתוב לומר עוד ענין בזה: ׁוירד מיעקבׁ — עוד הפעם יקום מזל לׁ יעקבׁ בזה שיהיׁ מושל אחר ממנו.

ועפ״ז מובן בפשטות למה הביא רשׁי בפירושו גם תיבת מיעקב, כי בה ההוכחה לפירושו שקאי על מושל אחר.

ז. אמנם עדיין אין די בהוכחה זו לפרש תיכף בדבור זה (על ׁוירד מׁ יעקבׁ) דקאי על משיח; אף שמצינו שהקדים בלעם לנבואתו שזהו ׁבאחׁ רית הימיםׁ, שיש לדייק מזה דעכׁפ באׁ (ובמילא עכׁפ בפסוק האחרון) מפסוקי נבואתו זו מרומז לׁאחריתׁ כפשוטו, לזמנו של מלך המשיח — ומכיון די שגם הוכחה מלׁ הכתוב שׁוירד מיעקבׁ היינו ׁמושל אחרׁ כנׁל, הרי עׁי שתי ההוכחות יש להסיק שכתוב זה קאי במלך המשיח.

בכׁז אין די בזה להכריח שׁעל מלך המשיח אומר כןׁ כׁא עׁי ראיות מהכתוב עצמו —

כי הכתוב ׁוירד מים גוׁ אינו

(41) ועפ״ז מובן דאׁא לפרש דקאי על שלמה (שעׁפ פרשׁי (דלעיל הערה 20) הרי גם הׁ אפשר להוכיח כן מלׁ הכתוב (וירד), כי בשלמה אין צורך שיקום מזל חדש שהרי שלמה ממשיך מלכות דוד אביו — המשך מזלו של יעקב שבזמן דוד.

לכן מביא רש"י ראי' זו רק לאחר שפירש תיבת "והאביד שריד" דקאי על רומי (שעי"ז הרי מוכרח דפסוק דילן שכתוב בו "וירד" קאי על ה' משיח כנ"ל ס"ז), כי מכאן יש לרש"י ראי' לפירושו גם בהכתוב בתהלים דקאי על מלך המשיח יי.

(משיחת ש"פ בלק תשכ"ח)

שלתו של מלך המשיח יי, והיינו דעם היות שהמזמור בכללותו ה"ה תפלת דוד על שלמה בנו, מ"מ (מפרש רש"י ש)פרטים מסוימים מתפלתו לא נתקיימו בשלמה, כ"א במשיח בן (דוד ו)שלמה יי.

אולם מכיון שפי' זה בהכתוב אינו מוכרח מצ"ע, כי יש לדחוק ולפרש שם דקאי על שלמה (ככללות הנושא של המזמור) ומים עד ים היינו מים סוף עד ים פלשתים יי.

45) וי"ל (בדוחק) דגם לרש"י אראנו גו' אשורנו גו' אי"ז כפל לשון אלא מכיון שסו"ס קאי כאן בהנבואה בהמלך המשיח הרי בהתחלת הנבואה כופל הלשונות לרמז גם על זמן רחוק ביותר (בזמן מלך המשיח).

ומה שאין רש"י מפרש כן בהדיא — כי בהכתוב על אתר אי"ז קושיא (כנ"ל הערה 13) ואינו מוכרח לפרשו. ובפרט שלאחר לימוד הכתוב וירד מיעקב יובן הנ"ל מעצמו.

42) ומה ששם בתהלים פרש"י דקאי על שלמה — הרי פרש"י בנ"ך אינו ע"פ פשש"מ בדיוק בתכלית כמו בפירושו עה"ת.

43) סהמ"צ להרמב"ם מ"ת שסב. פיה"מ ר"פ חלק יסוד יב. ובכמה מקומות. גסמן בלקר"ש כרך ח' ע' 215 הערה 52.

44) כפרש"י שם, ועוד. אבל דוחק הוא דא"כ הו"ל להכתוב לפרש באיזה ים מדובר. וראה גם רד"ק שם.

פ י נ ח *

הרי שתופס רש"י כי אמנם יתכן לומר שהלכה זו לא שמעה משה עדיין מהקב"ה, ולכן אין לתמוה איך לא ידעה משה — וא"כ מה * מכריחו כאן לפרש שידע ההלכה ונתעלמה ממנו ?

פי' כך במקושש או במגדף, כי גם לשם נסתפק במיתחן.

(5) ואף שכתב רש"י בר"פ בהר"א אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני" וא"כ איך יתכן לומר שלא נאמרה הלכה זו למשה עדיין — ראה לקו"ש ח"ח ע' 39 הערה 45 שרש"י מדייק "אף כל" לותיהן ודקדוקיהן מסיני (ולא כללותיהן) ופרטיהן ודקדוקיהן" כמ"ש לפנינו בנוגע לשמיטה) כי הפרטים (של כולן) לא נאמרו בסיני, ושרש"י ס"ל בפשט"מ כר"י * דכללים נאמרו בסיני ופרטים באהל מועד ** ופי' מקר שש עצים ומגדף וכו' יוכיחו. וראה פרש"י שמיני י, כ. ובשיחת ש"פ שמיני תשכ"ט בארוכה. וראה גם אה"ח כאן.

(6) בגוי"א כאן כתב: דא"כ לקמן בפי' מסעי לא כתיב רק ויצו משה ע"פ ה' וכו' וכאן הוצרך להביא משפטן לפני ה' אלא מפני שנתעלמה ממנו ההלכה. ועדיין צ"ע:

(א) בפ' פסח שני נאמר "עמדו ואשמעה וגו'" (ולא כבפ' מסעי) ומ"מ לא פרש"י שנתעלמה ההלכה כו'.

(ב) אם הוכחתו של רש"י היא ממש"נ בפי' מסעי (שעוד לא למדה התלמיד) הו"ל לרש"י להביא הוכחה בפרוש.

(7) ומ"ש רש"י שנתעלמה ממנו ההלכה במעשה זמרי (בלק כה, ו) היינו לפי שנא' שם "והמה בוכים" והיינו על שנתעלמה ההלכה. וראה גם פרש"י שם, ז: ראה

א. על הפסוק: "ויקרב משה את משפטן (של בנות צלפחד) לפני ה'", מעתיק רש"י התיבות "ויקרב משה את משפטן" ומפרש: "נתעלמה הלכה ממנו. וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקרי' בון אלי". ד"א ראוי' היתה פרשה זו להכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן".

לכאורה כוונתו להסביר התמי' — איך יתכן שבסוף הארבעים שנה משה לא ידע דין עקרי כסדר נחלות. "מש"פטן" של בנות צלפחד ? — ומיישב זה בב' אופנים: (א) דודאי ה' ידוע לו משפטן מתחלה, אלא שנענש ו"נתעלמה ההלכה ממנו". (ב) ש"ראוי' היתה פרשה זו להכתב וכו'".

וצריך להבין:

(א) הלא מצינו כמה פעמים בתורה, גם לפני פרשה זו, שנסתפק משה בהנוגע להלכה מסוימת * ורש"י לא פירש בהן שנתעלמה ההלכה ממנו —

(*) מלא יו"ד כי במסורת כולם מלאים חזק א' (בית שמואל שמות גטין). וראה מנחת שי ר"פ פינחס וש"נ לזוהר (רכ, א' ז) וכו'.

- (1) פרשתנו כו, ה.
- (2) דברים א, יז.
- (3) בתיב"ע כאן (ובנה"ל) שבארבעה דינין: כאן, פי' מגדף: אמור כו, י ואילך (ובפרש"י). פי' פסח שני: בהעלתך ט, ו ואילך. פי' מקושש: שלח טו, לב ואילך (ובפרש"י). וראה גם מסעי לו, א ואילך. וראה לקמן הערה 7, 24. ועוד.
- (4) וראה במושב זקנים עה"ח כאן: פר"ש נתעלמה ממנו וכו' וקשה אמאי לא

(*) ראה גם לקו"ש פ' בהר"א תשל"ו ס"ה ואילך.

(**) להעיר מפרש"י משפטים (כד, יב) שכל תרי"ג מצות בכלל עשה"ז הן, תלויות בהם.